

Nå er det klart: Auksjonsplik

Evaluering etter to hele år med delvis auksjonsplikt for fryst sløyd og hodekappet torsk og sei konkluderer med at ordningen fungerer og at det bør være i alles interesse at så mange som mulig deltar i auksjonene. Her et illustrasjonsbilde fra Lerøy Norway Seafoods på Melbu. FOTO: OLE ÅSHEIM, NOFIMA

Etter to år med prøveordning, er det nå mulig å slå fast: Ordninga med delvis auksjonsplikt for fryst sløyd og hodekappet torsk og sei fungerer.

KF Redaksjonen
redaksjonen@kystogfjord.no

Det skriver Nofima, som har evaluert prøveordninga.

- Nofimas evaluering av ordningen konkluderer med at auksjonsplikten har fungert etter hensikten, ved at andelen fryst råstoff av torsk og sei tilbudt i auksjonene til Råfisklaget og Surofi økte betraktelig i 2022 og 2023 sammenlignet med tidligere år, heter det i en melding fra matforskningsinstituttet.

Ville sikre åpen konkurranse

Prøveordninga ble igangsatt ved årsskiftet 2021/2022 for å sikre en mest mulig åpen konkurranse om råstoffet, herunder at industrien som bearbeider fisk i Norge får tilstrekkelig tilgang på råstoff til sin virksomhet. Bakgrunnen var at andelen fryst hvitfisk solgt på auksjon gjennom de to største salgslagene for fryst hvitfisk, Norges råfisklag og Sunnmøre og Romsdal Fiskesalgslag (Surofi), var svært lav.

- Evalueringen er basert på to hele år - 2022 og 2023 - med delvis auksjonsplikt, og vi kan nå slå fast at ordningen har fungert, sier seniorforsker Geir Sogn-Grundvåg i Nofima.

Han har ledet arbeidet med evaluering av prøveordningen, der også Universitetet i Stavanger har vært involvert. Arbeidet er finansiert av FHF - Fiskeri- og havbruksnæringens forskningsfinansiering.

Hovedfunnene:

• Andelen fryst torsk og sei tilbudt i auksjonene til Råfisklaget og Surofi økte betraktelig i 2022 og 2023 sammenlignet med tidligere år. Dette betyr at hovedmålet med auksjonsplikten er nådd.

• I 2022 var konkurransen om fryst råstoff spesielt høy fra utenlandsk industri og det fryste råstoffet betydelig dy-

rere enn ferskt, noe som bidro til at industrien i Norge i større grad benyttet ferskt råstoff i sin produksjon. Dette viser også at konkurransen påvirkes av andre forhold enn auksjonsplikten.

• Det er eksempler på at hensikten med auksjonsplikten omgås uten at regelverket brytes.

• Justeringer av regelverket i prøveordningen vil trolig kunne bidra til at en høyere andel av tilbudt kvantum også blir solgt gjennom auksjonene.

Andelen auksjonsfisk sank

Fra 2013 til 2017 gikk andelen fryst hvitfisk solgt på auksjon gjennom Surofi ned fra 58 prosent til 40 prosent. Hos Råfisklaget sank auksjonsandelen for fryst torsk fra 52 prosent i 2009 til 31 prosent i 2017. Det vakte bekymring i hvitfiskindustrien, som ønsket at det skulle tas grep for å sikre en mest mulig åpen konkurranse om råstoffet, herunder at industrien som bearbeider fisk i Norge får tilstrekkelig tilgang på råstoff til sin virksomhet.

Fiskerne ble fiskekjøpere

Nofima-forsker Bjørn Inge Bendiksen forklarer problemet slik:

- Industriens tilgang til fryst råstoff av torsk og sei har vært begrenset ved at rederier kan etablere seg på land med eget salgsselskap eller produksjon. Rederi som driver trading, har derfor kunnet selge fisken videre gjennom eget salgsselskap. I tillegg har aktører med rederi og produksjon også kunnet overta egen fisk, men disse må også forholde seg til leveringsplikten de har for torsk. Samtidig begrenser Deltakerloven industriens mulighet til å etablere seg i fangstleddet, sier han.

Kontraktsalg mellom frittstående rederi og kjøpere kan også innebære at råstoff blir mindre tilgjengelig for andre kjøpere, fordi enkelte rederier, over tid,

I to år har Nofima-forsker Geir Sogn-Grundvåg gransket effekten av auksjonsplikten. Nå er konklusjonen klar.

har utviklet relasjoner til noen få kjøpere som har kjøpt mesteparten av kvantumet.

Kjøpere holdes utenfor

- Slike relasjoner kan være fordelaktig for både rederi og kjøper gjennom reduserte transaksjonskostnader knyttet til betaling, reklamasjoner og gjennom god dialog og felles forståelse av kvalitet. Men samtidig vil slike relasjoner kunne holde andre kjøpere utenfor, sier Bendiksen.

For å øke andelen råstoff som tilbys på auksjon, ble muligheten til overtakelse av egen fangst av fryst hel sløyd fisk fjernet, den 1. oktober i 2021. Og fra 1. januar 2022 ble en prøveordning med delvis auksjonsplikt innført.

Tilgjengelighet i et åpent marked

Hovedformålet med auksjonspliktreglementet er altså at mer

fryst råstoff skal bli tilgjengelig for kjøpere i et åpent auksjonsmarked, inkludert for norsk foredlingsindustri:

- Et viktig formål med auksjoner er å skape en markeds plass der kjøpere og selgere på en effektiv måte og med lave transaksjonskostnader kan gjennomføre kjøp og salg, påpeker Geir Sogn-Grundvåg.

Tilbudsplikten på frossenfiskauksjonene har også som formål å sikre at auksjonene gir kjøpere, enten det er industri eller andre aktører, god tilgang til å kjøpe frosset råstoff som landes av norske fartøy. Et annet viktig formål med auksjoner, er å skape konkurranse mellom kjøpere, slik at de i størst mulig grad «henter ut» betalingsviljen til den kjøperen som har høyest betalingsvilje.

Får «markedsriktig» pris

- Når tilbud og etterspørsel mø-

tes, vil vi i teorien oppnå «markedsriktig» pris. På denne måten kan auksjoner bidra til at den mest konkurransedyktige kjøperen til enhver tid vinner budrundene, og dermed sikres høyest mulig verdiskapning, sier Sogn-Grundvåg.

I den faglige rapporten forskerne har utarbeidet, framgår det at selv om andelen tilbudt råstoff har økt betraktelig, gir ikke det nødvendigvis umiddelbart utslag i mer bearbeiding av råstoffet i Norge.

- Industrien er avhengig av å bygge markeder for sine produkter hvis mer skal selges, og ofte må det også foretas investeringer i produksjonsutstyr for å øke kapasiteten, noe som gjerne har en lengre tidshorisont enn prøveordningen som evalueres her, sier Thomas Nyrud - også han forsker i Nofima.

For seien har også spesielle markedsforhold spilt inn.

ten fungerer

FOTO: HELGE SKOG

– Vi har hatt plutselig mye sterkere konkurranse fra utenlandsk filetindustri i perioder, og senere sterkt fallende priser i 2023. Begge er forhold som kan ha påvirket industriens kjøp av fryst råstoff. I perioder når fryst råstoff har vært betydelig dyrere enn ferskt råstoff, har industrien økt sin bruk av ferskt råstoff på bekostning av det fryste, påpeker Nyrud.

I alles interesse at flere deltar
De nordnorske forskerne, sammen med professor Dengjun Zhang ved Universitetet i Stavanger, slår fast i rapporten at det bør være i alles interesse at så mange som mulig deltar i auksjonene, ikke bare fra selgersiden, men også fra kjøpersiden. – Det siste er imidlertid betinget av at det er kjøpere til stede, og på industrisiden kan vi ikke forvente å se flere av disse innenfor den korte perioden

Bjørn Inge Bendiksen
FOTO: NOFIMA

som denne ordningen har fungert, sier Geir Sogn-Grundvåg, og legger til:

En av fire auksjoner har kun én budgiver

– Når vi trekker fram dette, er det fordi en overraskende stor

andel av auksjonene bare har én budgiver.

For fryst torsk solgt gjennom Råfisklagets auksjon, har forskerne tidligere vist at 24 prosent av partiene solgt gjennom auksjon i perioden 2010–2018 bare mottok ett bud, altså ingen konkurranse.

– Det er en utfordring for både selgerne og salgslagene at mange partier selges i auksjonen med lav eller ingen konkurranse. Det svekker omsetnings-systemet når konkurransen er lav og at mange partier i tillegg forblir usolgt på auksjon, sier Sogn-Grundvåg.

– Vi har også funnet eksempler på at hensikten med auksjonsplikten undergraves, uten at regelverket brytes. Dette har blant annet skjedd ved at rederi tilbyr fangster i auksjonen på en slik måte at det i realiteten ikke finnes kjøpere. Partiet blir ikke solgt og frigitt fra auksjonsplik-

ten slik at det kan kjøpes av selskap i eget konsern.

Ber salgslagene vurdere justeringer

Gitt at hovedformålet med prøveordningen med delvis auksjonsplikt er en mest mulig åpen konkurranse om råstoffet, framholdes det i den faglige rapporten at salgslagene bør vurdere hvordan regelverket kan justeres for å gjøre råstoffet mer tilgjengelig i et åpent marked. Og gitt metodene som benyttes for å unngå auksjons-salg, mener forskerne at det trolig ikke vil hjelpe å øke andelen råstoff som skal tilbys i auksjonen.

– Salgslagene kan imidlertid vurdere en endring av regelverket fra det som i dag er en tilbudsplikt til en reell auksjonsplikt. For eksempel ved at 50 prosent av hvert fartøys årlige landinger av fryst torsk og sei

skal omsettes gjennom auksjon. Dette vil gi incentiv til å legge ut partier med en størrelse som er attraktiv for flest mulig kjøpere, sier prosjektlederen for evalueringen.

Hvis en slik plikt gir rederier motivasjon til å selge gjennom auksjonen, tror Geir Sogn-Grundvåg at resultater tyder på at det er fornuftig å sette en startpris som er noe lavere enn akseptpris, siden det gir mulighet for flere kjøpere til å delta i auksjonen.

– Dette vil øke sannsynligheten til å oppnå salg i auksjonen, tiltrekke flere kjøpere og til å oppnå en høyere sluttpris sammenlignet med om startpris settes lik akseptpris, sier Sogn-Grundvåg.

Her kan du lese mer om rapporten:

Evaluering av auksjonsplikten for fryst torsk og sei – Faglig sluttrapport